

*4TH INTERNATIONAL CONGRESS OF
THE HUMAN AND SOCIAL
SCIENCE*

RESEARCHES (ITOBIAD)

10-13 JUNE 2021

CONGRESS BOOK

EDITOR:

PROF.DR. SERKAN DİLEK

PUBLISHING DATE: 01.08.2021

ISBN: 978-605-74583-6-0

**CHAIR OF THE HUMAN AND SOCIAL
SCIENCES RESEARCHES**

ASSOCIATE PROF.DR. MUSTAFA YİĞİTOĞLU

(Karabuk University / Turkey)

CONGRESS COORDINATOR

PROF.DR. SERKAN DİLEK

(Kastamonu University /Turkey)

ORGANIZING COMMITTEE:

ASSOC.PROF.DR. MUSTAFA YİĞİTOĞLU

(Karabuk University / Turkey)

PROF.DR. SERKAN DİLEK

(Kastamonu University /Turkey)

PROF.DR. SOBİROV BOBUR

(Samarkand Institute of Economics and Service /Uzbekistan)

PROF.DR. JOSE RAMOS PIRES MANZO

(University Beira Interior / Portugal)

PROF. RAHUL CHAUHAN

(Parul Institute of Business Administration / India)

ASSOC.PROF.DR. ENVER KAPAĞAN

(Bolu Abant İzzet Baysal University / Turkey)

ASSOC.PROF.DR. ERHAN TECİM

(Necmettin Erbakan University / Turkey)

CONTENTS

	<i>Page Number</i>
CONTENTS	10-14
AHMAD ALI, KEYNOTE SPEECH	15
RATNESH DWIVEDI, KEYNOTE SPEECH	16
MUHAMMAD UHAIB AS'AD, KEYNOTE SPEECH	17
RAHUL CHAUHAN, KEYNOTE SPEECH	19
MACARIO GAYETA, KEYNOTE SPEECH	20
<i>ABSTRACTS PART</i>	21
<i>Abstracts of International Participants</i>	
Ratnesh Dwivedi. A Scientific Study For Proving Sanskrit as World's Most Computer Friendly, Scientific Language and Vedic Philosophy as Foundation Stone of Human Civilization by Studying Shad Darshan Bhat Kumar	22
Mudasir Rasool Mir, Mehnaz Mukhdoomi, Dr. Aadil Bashir. Substance Abuse During Covid-19 Pandemic: An Integrative Review	23
Viqar Fatima. Employee Relations For Organizational Sustainability.	24
Dilfuza Zokirovna Olimova . Types of Transformations In Translation	25
Ratnesh Dwivedi. NASA :1940-2020 –The History That Was Made 50 Years Ago	26
Nazrul Islam. Women in Public Administration	28
Afzaal Amin. Mohammad Hayat Khan & Hina Malik. US Drone Strikes in FATA Pakistan, its Collateral Damages how it increases the war on terror	29
Asifa Wali Bhat., Tasaduq H. Shah and M.H. Balkhi. Studies on Maturation and Spawning of the rainbow trout <i>Oncorhynchus mykiss</i> Walbaum, 1792 (Salmoniformes: Salmonidae) from Kashmir	30
Bilal Ahmad Bhat, Shaziya Gull, Bilkees Nazir. Impact of COVID-19 Pandemic on Psychological Health of The Elderly Population in Kashmir Valley: A Sample	31
Saima Hassan, Dr.Moeiza Ashraf and Dr. Bilal Ahmad Bhat. A Survey on Pesticide use Patterns and Farmers' Perceptions: A Case Study From Apple Cultivating Areas of	32

Tastanova, Assem. & Özkan, Ali Rafet. From Extreme to Tolerance: The Sociological Bases of Tolerance Awareness In Kazakhstan	77
Full Texts	80
Özkan, Ali Rafet & Kamalova, Feride. <i>Dijital Misyonerlik: Kazakistan'da Dijital Din Propagandasi</i>	81
Tastanova, Assem. & Özkan, Ali Rafet. From Extreme to Tolerance: The Sociological Bases of Tolerance Awareness In Kazakhstan	90
Samal Muratbekkızı Jalmagambetova. Ali Rafet Özkan. Kazakhstan "course to the future"	103
Dilek, Serkan; Konak, Ali & Yamakoğlu, Ersin. Sabah Gazetesi Ekonomi Sayfalarında Çin ile İlgili İçeriklerin İncelenmesi	110
Erarslan, Cemil & Narman, Zeynep. Beşeri Sermaye ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkinin Vektör Otoregresif Model ile Analizi	116
Viqar Fatima. Employee Relations For Organizational Sustainability.	129
Ahmed Abdal; Vij, Suman & Qureshi, Sumera. IMPACT OF GREEN PRODUCT MARKETING ON CONSUMER BUYING DECISION IN INDIA: A STUDY	135
Altınöz, Utku. Yatırımcı Duyarlılığı Teorisi Bağlamında Tüketici Güven Endeksi-Borsa İstanbul Endeks Etkileşimi.	143
Çetin, Elif; Karakaya, Abdullah & Arıcı, Hayriye Şule. İç Girişimsel Faaliyetlerin İşletme Amaçlarına Etkisi.	161
Ulusoy, Tolga; Civek, Funda. Uluslararası Pazarlamada Hedef Pazar Seçim Stratejileri ve Kültürün Hedef Pazar Seçimi Üzerine Etkisi	180
Küçük, Orhan. & Muhammed Ejdea. The Relationship Unlimit Improvement and Logistics Management: Literature Research	190
Küçük, Orhan. & Muhammed, Muhammed. The Relationship Between Bullying in the Workplace and Organizational Commitment: A Research in Iraq	199
Ramani Swarna. Comparison between IBM AMOS and PLS SMART Some Western Philosophical Reflections	212
Budak, Sema; Konak, Ali & Dilek, Serkan. Uluslararası Göç ve Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği	232
Cihan Çobanoğlu, Ümit Gümrah. Yatırım-nakit Akış Duyarlılığının Finansal kısıtlar yorumu: firma büyüklüğü gruplarından bir karşıt kanıt	247
Afzaal Amin. Mohammad Hayat Khan & Hina Malik. US Drone Strikes in FATA Pakistan, its Collateral Damages how it increases the war on terror	259
Ratnesh Dwivedi. A Scientific Study For Proving Sanskrit as World's Most Computer Friendly, Scientific Language and Vedic Philosophy as Foundation Stone of Human	287

DİJİTAL MİSYONERLİK: KAZAKİSTANDA DİJİTAL DİN PROPAGANDASI

Ali Rafet ÖZKAN

*Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve
Din Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi, 37100,
Kastamonu/Türkiye, Email: ozkanar@kastamonu.edu.tr*

Feride KAMALOVA

*PhD, Korkyt Ata Kyzylorda Üniversitesi, Felsefe ve Sosyal-
insani Disiplinler Bölümü Öğretim Üyesi, Kyzylorda
/Kazakistan, e-posta: fenya_0490@mail.ru,*

ÖZET:

Dijital medya, kullanım yoğunluğu sebebiyle günlük hayat ile iç içe geçmiş, sosyal hayatın bir parçası olmuştur. Birçok iş ve işler dijital ortamda yapılır olmuştur. Dini kurumlar da kendilerini daha fazla kitlelere ulaştırma aracı olarak dijital medyanın bütün nimetlerinden en üst düzeyde yararlanma yolunu tercih etmiştir. İtiraf etmek gerekir ki bu konuda öncülük ve liderlik Evanjelik Hristiyan gruplardadır. Müslüman müesseseler ise sosyal medyanın etkin gücünü geç fark etmekle birlikte, son yıllarda dijital ortamda dini propagandaya hız ve ağırlık vermeye başlamıştır. Zira çağımızın baş döndürücü hızlı değişim ve dönüşümü de sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanmayı zorunlu kılmaktadır. Farklı iletişim teknolojilerini içerisine alan şemsiye bir terim olan dijital medya; bilgisayar, mobil cihazlar, tablet, podcast, 3D sanal dünyalar, web siteleri ve hatta e-postaları içerisine alan oldukça geniş bir kavramdır.

İslami kurumları ve Hristiyan kiliseleri gibi kuruluşların ister sanal ister çevresine erişen bir toplulukla etkileşim kurmak için bir görüntü, video veya blog yayınlama gibi bilgilerini paylaşmasına fırsat vermiştir. Dijital medyayı etkin kullanan Evanjelik grupların çok hızlı büyüdüğü ve çok büyük kitlelere ulaştığı dünyanın gözlemlediği bir realitedir.

Kazakistan Cumhuriyetinde toplum esas olarak tarihsel ve kültürel olarak iki geleneksel dini yönelmiştir. Bunlardan birisi Sünni İslam (Hanefi mezhebi), diğeri Ortodoks Hristiyanlık. Bunlar içerisinde en büyük dini yapı 15 bölgesel şubesi ve 2404 camisi ile “Kazakistan Müslümanları Manevi İdaresidir”. Bu camilerin faaliyetleri ve genel olarak Kazakistan Müslümanlarının manevi idaresinin faaliyetleri bu derneğin resmi web sitesince yürütülmektedir. Taraftarların sayısı

açısından ikinci sırada 293 dini müessesesi olan Kazakistan Ortodoks Kilisesidir. Bunların dijital dini faaliyetleri ve propagandaları ise kendi resmi web sitelerince yürütülmektedir. Bu iki dini yapının dışında Kazakistan'daki bir diğer Hristiyan mezhebi ise Roma Katolik kilisesidir. Ayrıca bu dini gruplara ilave olarak ülkede kayıtlı 6 Yahudi cemaati bulunmaktadır. Bu bildiri de Kazakistan'daki dinlerin dijital propagandaları etrafınca değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dijital medya, din, İslam, Hristiyanlık, propaganda, misyonerlik.

1. Giriş

Dijital çağ, toplum hayatının iletişim teknolojileri tarafından kuşatıldığı ve dönüştürüldüğü günümüz postmodern dünyasını ifade etmek için kullanılmaktadır. Mikro işlemciler, bilgisayar, fiber optik, uydu teknolojisi ve özellikle internetin gelişimi, bu çağı karakterize eden dijitalleşmenin itici gücünü oluşturmaktadır. Dijitalleşme denildiğinde tasavvur edilen ilk şey, internet tabanlı medya formlarıdır. Ancak dijitalleşmenin, internetten daha kapsamlı bir olguya gönderme yaptığını ifade etmek gerekmektedir. Bilgisayar veya PlayStation üzerinde oyun oynama, telefon ile SMS göndermek gibi iletişim ve etkileşim biçimleri, teknik olarak internetin parçası olmamakla birlikte dijitalleşmenin önemli bir ayağı olan mikroçipler ve uydular tarafından sağlanmaktadır. Bu bakımdan interneti, bilgisayarların yanı sıra diğer dijital cihazları birbirine bağlayan ve onları bütünleştiren bir teknoloji olarak görmek daha doğru olacaktır. Örneğin; bilgisayarlar, akıllı telefon ve televizyonlar, dijital saatler ile tablet benzeri cihazlar dijitaldir ama internet onları bütünleştirmekte ve daha işlevsel kılmaktadır. İnternet tabanlı yeni medya ya da daha popüler ifadeyle dijital medya, dijital çağın merkezinde yer almaktadır (Haberli, 2019:308). Dijitale hükmeden dinler ve gruplar da çağın bir gereği olarak kullanım alanlarına göre dünyaya hükmetme ve geniş kitlelere seslerini ulaştırma imkânı bulmaktadır. İslami kurumları ve Hristiyan kiliseleri gibi kuruluşların ister sanal ister çevresine erişen bir toplulukla etkileşim kurmak için bir görüntü, video veya blog yayınlama gibi bilgilerini paylaşmasına fırsat vermiştir. Dijital medyayı etkin kullanan Evanjelik grupların çok hızlı büyüdüğü ve çok büyük kitlelere ulaştığı dünyanın gözlemlediği bir realitedir. Kazakistan'daki dini cemaatler de dijital hükmettiği ölçüde güç ve başarılarını ortaya koymaktadırlar.

Kazakistan Cumhuriyeti'nde toplum esas olarak tarihsel ve kültürel olarak iki geleneksel dine yönelmiştir: Sünni İslam (Hanefi Mezhebi) ve Ortodoks Hristiyanlık. Sayı olarak en büyük dini dernek, 15 bölgesel şubesi ve 2404 camisi bulunan Kazakistan Müslümanlarının Manevi İdaresi'dir. Bu camilerin faaliyetleri ve genel olarak Kazakistan Müslümanlarının Manevi İdaresinin faaliyetleri <https://muftyat.kz> resmi web sitesinde yayınlanmaktadır. Ayrıca Kazakistan'da İslam dini propaganda <https://kazislam.kz>, <https://nurgasir.kz>, <https://taglym.kz>, <https://muslim.kz>, <https://ummet.kz>, <https://sunna.kz>, <https://azan.kz>, <https://yassi.kz>, <https://ihsan.kz>, <https://asyldin.kz>, <https://aqmeshit.kz>, <https://nasihat.kz>, <https://alashdin.kz>, <https://mazhab.kz> gibi sitelerde yapılmaktadır.

Kazakistan'daki inananların sayısı açısından ikinci sırada, 293 dini yeri olan Kazakistan Ortodoks Kilisesi'dir. Genel işlevleri, devam eden faaliyetleri, dini propagandaları <http://pravoslavie.ru>, <http://azbyka.ru>, <http://cerkva.info> sitelerinde gerçekleştirilmektedir.

Kazakistan'daki bir sonraki en popüler dini mezhep, 84 dini yapıya sahip olan Roma Katolik Kilisesi'dir. Bu kilisenin çalışmaları hakkında genel bilgiler <https://catholic-kazakhstan.org/kz> web sitesinde yayınlanmaktadır.

Yukarıda belirtilen dini derneklere ek olarak, ülkede kayıtlı 6 Yahudi cemaati bulunmaktadır. Faaliyetleri ve dini propagandaları <https://adata.kz>, <http://www.chabad.kz> web sitelerinde yayınlanmaktadır.

2. Dijital Davet ve Tebliğ: Kazakistan'da Dijital İslam Propagandası

Kazakistan tarihi, yüzyıllardır İslam ile yakından bağlantılı olmuştur. İslam, Kazak halkının dini ve kültürel oluşumunun ana kaynaklarından biriydi. Kazak halkının ataları olan eski Türklerin İslam medeniyetinin oluşumuna önemli katkılarda bulunduklarını ve birçok zaferinde rol aldıklarını belirtmek gerekir.

Orta Asya ve Kazakistan'da İslam'ın yayılması VII-VIII yüzyıllara kadar uzanır. Modern Kazakistan'da İslam, yüksek potansiyele sahip, toplumda maneviyat geliştiren ve destekleyen bir din olarak karakterize edilir.

Hızlı Muhammed'in Şeriatının şiddeti kabul etmemesi ve etnikler arası hoşgörüsüzlüğün reddi, ülkemizde istikrarın güçlenmesi ve güçlenmesi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

Kazakistan'da Geleneksel İslam, ülkenin farklı bölgelerindeki şubeleri ile cumhuriyetçi bir İslami dini dernek statüsüne sahip olan Kazakistan Müslümanlarının Ruhani İdaresi tarafından yönetilmektedir.

İslam ahlak eğitimi ve yetiştirmede önemli bir faktör haline gelmiştir. Kazakistan Müslümanlarının Manevi Yönetimi, Kazakistan'da İslam'ın yeniden canlanması için en önemli mekanizmalardan biridir. Müftiyat, toplumumuzun manevi temelini restorasyonunda aktif olarak yer alır ve yerli Müslüman topluluğun gelişmesini sağlar. Kazakistan Müslümanlarının Manevi İdaresi'nin Astana'daki Dünya Liderleri ve Geleneksel Dinler Kongresi'nin organizasyonunda aktif bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Müftiyat, dinler arası diyalog üzerine bilimsel konferanslar ve seminerler düzenlemektedir.

Müftiyat çok çeşitli eğitim faaliyetleri yürütür, gazete ve dergi yayınlar ve Manevi Yönetimin www.muftyat.kz web sitesine sahiptir. Ayrıca bundan başka birçok sitelerde var. Onlar: <https://kazislam.kz>, <https://nurgasir.kz>, <https://taglym.kz>, <https://muslim.kz>, <https://ummet.kz>, <https://sunna.kz>, <https://azan.kz>, <https://yassi.kz>, <https://ihsan.kz>, <https://asyldin.kz>, <https://aqmeshit.kz>, <https://nasihat.kz>, <https://alashdin.kz>, <https://mazhab.kz>.

Bu sitelerde, Kazakistan toplumunun, özellikle Kazak gençlerinin doğru manevi eğitimi, doğru yön seçimleri hakkında birçok bilgi yayınlar ve sadece dinin dış koşullarını değil, aynı zamanda manevi olgunluk ilkelerini de açıklamaya çalışır. Ahlaki değerler ve diğer dinlerin zararları hakkında da bilgiler yayınlanıyor. Yukarıda belirtilen internet sitelerinde, devletin din politikasının uygulanması,

gençler arasında geleneksel dini bilginin oluşumu, İslam'ın Kazak topraklarına gelişi ve oluşumunun özellikleri hakkındaki çalışmaları da yayınlanmaktadır.

İslam'ın inancı ve bilgisiyle ilgili konular da İslam'ı tanıtan sitelerde tartışılıyor. İnanç, tüm dünyadaki Müslümanlar için ortak olan İslam'da birdir. Yani Allah birdir, Kuran doğrudur, peygamber doğrudur. Bilgiye gelince, her Müslüman, hem halk hem de millet, onu ulusal ideolojisiyle tanır. Kazakların atalarının da bu yöntemleri kullandığına dair çeşitli propaganda var.

İslam'ı tanıtan sitelerde geleneksel dini bilgiler öne çıkarılır ve yorumlanır, yani Kazak halkının yüzyıllar boyunca oluşturduğu manevi bir değerdir. İslam'ın özünde olduğu söyleniyor. Sonuçta din, halkın kültürel, manevi kimliğinin ve gelenek ve göreneklerinin ana kaynağıdır.

Genel olarak, siteler din ile ilgili dört konuyu ele alır: dini bilgi, dini bilinç, dini inançlar ve bunları sağlayan dini uygulamalar. Kazakların dördü de olduğu söyleniyor. Kazak dini bilgisi, içtihatla Ebu Hanife mezhebine, dini inançlarda Maturidi inancına ve Yasawi'nin dini uygulamadaki öğretilerinin katmanlarına dayanmaktadır. Bu temel, Kazakların düşünce sisteminde, dünya görüşünde, gelenek ve göreneklerinde görülebilen siteler hakkında birçok bilgi sağlar ve onlar hakkında çok fazla propaganda vardır (Alpısbaev, Kazak dünyetanimındağı islam, <https://abai.kz/post/50065>).

3. E-Misyoner Ortopraksis: Kazakistan'da Dijital Hıristiyan Ortodoks Kilisesinin Propagandası

Ortopraksi, doğru pratik/eylem/davranış, doğru öğreti/düşünce manasına gelen ortodoksi'den farkı (ki kaçınılmaz diyalektik bir karşıtlık içerisinde oldukları söylenemez, ilintilidirler) doğru eylemin doğru düşünceyi yarattığına dair gelenekçiliğe göz kırpan inanç ve eylem/pratik listesidir. Gelenek gücünü doğru eylemin fikri doğruluğundan değil, eylem geçmişinden alır. Sağlaması, onaylanıp onanmasını da bu geleneğin bugünkü başarısına atfedilir. Bu anlamda ortopraksi muhipleri çoğunlukla "geçmişte işe yaramış" olan tarihi müstereğe yönelimli ve eğilimlidirler, ideolojik yönelimlerinden bağımsız olarak muhafazakâr kanatta durmayı seçmişlerdir. "Doğru eylem" olarak tanımlanabilecek teoloji terimi ortopraksi, Dinin temelinin kural ve ritüellerin çevresinde döndüğü, tanrının iradesine uymanın en önemli olduğunu vurgular. Nasıl düşündüğünüzden ziyade eylemi doğru yapmak veya yapmamak önemlidir. Ortodokside ise tam tersidir, "doğru doktrin/düşünce" demektir. Ortodokside önemli olan doğru fikirlere sahip olmaktır. (Eşki Sözlük, "orthopraxis", <https://eksisozluk.com/orthopraxis--1782969> 08.04.2021).

Kazakistan'daki Ortodoksluk, taraftar sayısı bakımından İslam'dan sonra en büyük ikinci dindir. Ülkede Ortodoksluğun ortaya çıkış tarihi, başlangıçta Kazakistan'ın Rusya'ya katılımı temelinde oluşturulan askeri yerleşimlerle ilişkilidir. Güneyde ilk askeri kamplar (küçük kiliseler, tapınaklar) 1866'da Türkistan ve Çimkent şehirlerinde ortaya çıktı. 1871'de Türkistan Piskoposluğu kurulmuştur.

Kazakistan'ın bağımsızlığı ile Ortodoks Hıristiyanlar manevi ve kültürel değerlerini yeniden canlandırmaya başlamıştır. Son yıllarda, Cumhuriyet yapısal Ortodoksluk reformu ilan etmiştir. 2010'dan beri Kazakistan ve Astana Metropolit Alexander Mogilev'dir. Günümüzde Kazakistan'da 293 dini cemaat ve 279 Ortodoks ibadethane bulunmaktadır. Ayrıca ülkede bir Ermeni Apostolik

Kilisesi ve 8 geleneksel kilise bulunmaktadır. Bunların genel işlevi, yürütülen faaliyetler, Hristiyan Ortodoks dini propagandası <http://pravoslavie.ru>, <http://azbyka.ru>, <http://cerkva.info> sitelerinde gerçekleştirilmektedir.

Bu siteler Hristiyan Ortodoksluğunun 5 adımını anlatıyor: 1 Yaşamın anlamı; 2 Ahlak ve maneviyat; 3 Dinler nasıl farklılık gösterir? 4 Hristiyanlık; 5 Kilise inanç uygulamasıyla ilgilidir Pravoslavnaya entsiklopediya Azbuka Very / pravoslavnyy sayt. (Ortodoks ansiklopedisi ABC of Faith / Ortodoks web sitesi), <http://azbyka.ru> (tarihi: 11.04.2021).

Ayrıca bu sitelerde Hristiyan Ortodoksluğunun elektronik bir kütüphanesi, çeşitli medya, eğitim, aile ve sağlık ile kilise ve tapınak haritaları bulunmaktadır. Ve bu sitelerde Hristiyan Ortodoksluk hakkında birçok kitabı çevrimiçi mağazasından sipariş etmek mümkündür.

Ortodoks dini internet siteleri, Astana'daki Konstantinopolis Katedrali'nin açılışının 150. yıldönümü kutlamaları gibi bayram etkinlikleri hakkında da bilgi veriyor. Moskova Patriği ve Tüm Rusya'nın Kazakistan'a resmi ziyaretler yaptığına, Almatı ve Astana'da müminlerle bir araya geldiğine ve ayinler gerçekleştirdiğine dair birçok haber yer almaktadır.

Ortodoks dini sitelerinde, Rus Ortodoks Kilisesi'nin büyük çaplı hayırsever faaliyetlere dahil olduğuna dair bilgiler de mevcuttur. Ayrıca yetimhanelere, huzurevlerine, hastanelere ve kliniklere yardım sağlanmaktadır. Örneğin, bu Ortodoks dini siteler Cyril ve Methodius'taki Noel ve Paskalya hayır etkinlikleri hakkında bilgi vermektedir. Rus kamu dernekleri ve eğitim kurumlarıyla yakın bağları olan Svetoch Vakfı'nın büyük çalışmaları hakkındaki savunuculuk da sitelerde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

4. *Ecumenicum Digitale*: Kazakistan'daki Dijital Roma Katolik Kilisesi'nin Propagandası

Kavram, Grekçe οἰκουμένη (oikoumene) kelimesinden gelir, anlamı "yerleşilmiş dünya" yahut "meskun dünya"dır ve bununla Roma İmparatorluğu kastedilirdi. Günümüzde bu kavramla, birbirinden tarihsel, doktrinel ve uygulama açısından ayrılan Hristiyan mezhepleri ve Hristiyan kiliseleri kastedilir. Bu anlamıyla ele alındığında ekümeniklik Hristiyan birliğini sağlama gayesini ifade eder ve bu anlam şu idealle ifade edilir: Sadece tek çeşit Hristiyan Kilisesi kurumu olmalıdır. (Vikipedi, Ekümeniklik, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ek%C3%BCmeniklik> 08.04.2021).

Dünyada en çok mensubu bulunan mezhep katolikliktir. Katololik kelimesi Evrelsel anlamındadır. Bu tanımlama 1054 yılında Doğu- Batı ayrımıyla ortaya çıkmıştır. Roma kilisesi kendisi Katolik(Evrensel) olarak tanımlarken, İstanbul Kilisesi de kendisini Ortodoks (doğru düşünce, doğru inanç) şeklinde tanımlamıştır (Küçük, Abdurrahman vd, diğerleri, 2017, 367).

Katoliklik, XVIII.Yüzyılda Kazakistan'da gelişmeye başlamıştır. Kazakistan'da, Katolik Kilisesi'nin merkezi Astana'daki Kutsal Bakire Meryem Başpiskoposluğu olan metropol'dür. Ülkede, 5'i Kazakistan'daki Yunan Katolik Kilisesi'ne bağlı olmak üzere 84 Katolik cemaati bulunmaktadır. Başkan Nazarbayev'in 1998 yılında Vatikan'a resmi ziyareti sırasında, Kazakistan ile Vatikan

arasındaki ilişkilerle ilgili bir anlaşma imzalanmıştır. 24 Eylül 1998'deki bu imza, 19 Mayıs 1999'da Başkanlık Kararnamesi №141 ile onaylanmıştır.

19 Mayıs 2003 tarihinden bu yana, Kazakistan Piskoposları Konferansı Başkanı, Astana'daki Kutsal Bakire Meryem Başpiskoposu Başpiskoposu-Büyükşehir Tomasz Bernard Peta'dır.

Bu kilisenin çalışmaları hakkında genel bilgiler <https://catholic-kazakhstan.org/kz> web sitesinde yayınlanmaktadır. Bu sitede Kazakistan ile Vatikan arasındaki ilişkiler hakkında en son haberlerden bilgiler verilmektedir.

Site ayrıca şu bölümlerden oluşmaktadır: Kazakistan'daki kilise ve şubeleri hakkında genel bilgiler, gençlik ve aile bölümü, insanlar ve toplumla ilgili bir bölüm (<https://catholic-kazakhstan.org/kz>).

5. *Sola Digitale*: Kazakistan'daki Dijital Protestanlık Propagandası

Sola Fide; Latince "yalnız iman, tek iman" anlamındadır ve "iman vasıtasıyla kurtuluş" doktrini Protestanlığın temel inanç esasıdır. Sola fide, iyi işler ile değil sadece iman ile aklanmayı savunan, reform teolojisinin beş solasından biridir. Yalnızca imanla aklanma doktrini Evanjelik Hırsitiyanlığın en çok üzerinde durduğu konudur. Esasen Reform teolojisi bu doktrini bir çok Hristiyan mezhebiyle paylaşmaktadır. Reform hareketi sırasında Martin Luther bunun, "kendisiyle ve kendisi aracılığıyla kilisenin ayakta durduğu ve bunsuz kilisenin yere yıkıldığı madde" (articulus stantis et cadentis ecclesiae) olduğunu söylemiştir. İman vasıtasıyla kurtuluş doktrini bütün evanjelik grupların müştereken paylaştığı ve onların en ayırt edici özelliklerinde biridir (Özkan, 2005:13-36; (Eşki Sözlük, Sola Fide, <https://eksisozluk.com/sola-fide--512292> 08.04.2021). Gümünüzde ise bu propaganda sola digitale formunda olanca hızıyla devam etmektedir. (Domm, Jamia, Digital Discipleship & Evangelism, Seventh- Day Adventist Church North American Division, https://media1production.mightynetworks.com/asset/5581947/dd_guidebook_2019_master.pdf - 10.04.2021).

Bağımsızlık yılları yalnızca sivil toplum ve piyasa ekonomisinin oluşumu ile değil, aynı zamanda dini bir atılımla da karakterize edilir: geleneksel dini derneklerin güçlendirilmesiyle, modern Kazakistan'ın bilmediği yeni "geleneksel olmayan" dini organizasyonlar ortaya çıkmıştır.

Özellikle Presbiteryen ve Metodist, Protestan mezhepleri, Agape, Yeni Cennet, Yehova Şahitleri, Yedinci Gün Adventistleri ve Yeni Apostolik Kiliseleri, Bahai Kilisesi ve Scientology Kilisesi gibi Protestan kiliseleri dernekler son zamanlarda yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

Yukarıda bahsedilen yeni geleneksel olmayan dini organizasyonlar, genellikle broşürler dağıtarak sokaklarda propaganda yapmaktadır. Misyonerler, hizmet ettikleri dini örgüte üye çekmek için belirli sosyal grupların ihtiyaçlarına göre çalışma planı yapamkatdır. Örneğin: sosyal olarak dezavantajlı gruplara maddi ihtiyaçlar sağlamak; Ruhsal ihtiyaç krizi yaşayan insanların ihtiyaçlarına uygun olarak yaklaştırmak, düşük din okuryazarlığı olan insanları ikna etmek ve onları inançlarının mucizelerine ikna ederek kendi amaçları için kullanmak bunlardandır. Kısacası, bazı

misyonerlerin vatandaşların kırılganlıklarını araç olarak kullandığı durumlar olmuştur. Bunlar klasik misyoner taktikleridir.

Ancak 2011 yılında Dini Faaliyetler ve Din Cemaatleri Kanununun yürürlüğe girmesinden bu yana, dini dernekler yeni şartlara uygun olarak kurucu belgelerinde gerekli değişiklikleri yapmak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, dini derneklerin devlet tescili ve yeniden tescili gerçekleştirilmiştir. İlahiyat analizi sonucunda yabancı fikirlerin ve edebiyatın dağıtımı yasaklanmıştır.

Olayın ardından ülkedeki 666 Protestan dini derneğinden 462'si veya yüzde 69'u ve geleneksel olmayan 48 dini dernekten 16'sı yeniden kayıt altına alınmıştır (İsaeva, Meiramgul, Kazakstandağı dini birleştikterdi taldau, Kazakistan'daki dini derneklerin analizi Almaty: ERI Working Papers, 2015. – 31 s. ERI-WP-05.pdf (eurasian-research.org).

6. Sonuç

Sonuç olarak, Kazakistan Cumhuriyeti Anayasasında belirtildiği gibi, Kazakistan laik bir devlettir ve devlette resmi olarak hiçbir dini inanca öncelik verilmemektedir. Ancak ülkedeki en önemli İslam ve Ortodoks bayramları resmi tatiller olarak kayıtlıdır.

Dinler arası barış ve uyum, çok uluslu, çok dilli ve çok dinli bir Kazakistan için zor bir konudur. Bugün, Kazakistan dünya dini forumunun merkezi olarak biliniyor. Dünya liderleri ve geleneksel dinler, en önemli modern dini konuları ele almak için orada toplanmaktadır (Baitenova, 2013, 306).

Birinci Dünya ve Geleneksel Dinler Liderleri Kongresi, ülkede dinler arası uyum ve diyalogun önemini vurgulamış ve dinler arası uyum ve diyalogun temel ilkelerini belirlemiştir. Bunlar: hoşgörü, karşılıklı saygı ve anlayış, etnikler arası uyum ve dini hoşgörüdür. Bu ilkeler aynı zamanda Kazakistan'daki dinler arası ilişkilerin de temelini oluşturmaktadır. Ancak Kazakistan bütün iyi niyetle dinler arası diyalog safasasına inanmış durumda ve örtülü Hristiyanlık propagandasının farkında da değil. Çok uluslu ve dinli bir toplum olma bilinciyle ülkedeki dinleri ve dindarları belirli seviyede uyumlu bir hayat standardına getirmeye çalışan Kazakistan, bilim insanlarının ikazlarına da kulak vermelidir. Bir Türk akademisyen olarak, zaman zaman bilimsel toplantılarda ve doktora derslerimde bir bilim insanı olarak bu tür eylemlere karşı Kazakistan Devletini maksimun dikkatli olmaları gerektiğini uyarısında bulunduk.

Dijital dini propaganda da devlet tarafından faaliyetlerine resmi olarak müsaade edilen Sünni İslam (Hanefi mezhebi), diğeri Ortodoks Hristiyanlık. Bunlar içerisinde en büyük dini yapı 15 bölgesel şubesi ve 2404 camisi ile "Kazakistan Müslümanları Manevi İdaresidir". Bu camilerin faaliyetleri ve genel olarak Kazakistan Müslümanlarının manevi idaresinin faaliyetleri bu derneğin resmi web sitesince yürütülmektedir. Taraftarların sayısı açısından ikinci sırada 293 dini müessesesi olan Kazakistan Ortodoks Kilisesidir. Bunların dijital dini faaliyetleri ve propagandaları ise kendi resmi web sitelerince yürütülmektedir. Bu iki dini yapının dışında Kazakistan'daki bir diğeri Hristiyan mezhebi ise Roma Katolik kilisesidir. Ayrıca bu dini gruplara ilave olarak ülkede kayıtlı 6 Yahudi cemaati bulunmaktadır. İtiraf etmek gerekirse bütün kısıtlama ve engellemelere rağmen, dijital misyonerlik konusunda Kazakistan'da en etkin ve başarılı faaliyeti Evanjelik gruplar yürütmektedir.

Dijital çağ sınır, engel tanımadığından, Evangelik gruplar da dijital propagandada dünyanın en üst en başarılı misyonerleri olduğu için kaçınılmaz olarak bu başarıyı yakalamaktadırlar.

Günümüzde Hristiyanlık, Budizm, Bahailik, Hinduizm dinlerinin yayılmasını sağlamak adına Kazakistan'da bilinçli olarak misyonerlik faaliyetleri yürütülmektedir. Bunda bağımsızlık sonrası Kazakistan'ın din ve vicdan özgürlüğünü koruyan politikasının da etkisi büyük olmuştur. Bilhassa Rusların Ortodoks (Provaslav) misyonerliği yaygın olmakla beraber, Kazakların bu misyonerlik faaliyetlerini "asimilasyon" politikası olarak görmesi, halk arasında misyonerlere duyulan öfkeyi de beraberinde getirmektedir. Bu açıdan misyonerlik faaliyetleri ancak Slav unsurların yoğunlukta olduğu sahalarda etkililik gösterebilmiştir (Erşahin, 2004:191-193). Kazakistan'da din ve vicdan özgürlüğü devlet tarafından güvence altına alınmıştır, ancak devletçe resmi olarak tanınmayan bir çok dini yapılanmanın Kazakistan'daki faaliyetleri yasaklanmıştır. Lakin konu dijital misyonerlik olunca, sınır ve yasak çok söz konusu olmadan, yasaklı gruplar dijital misyonerliklerini hız kesmeden sürdürmektedirler.

Son zamanlarda, tanınmış Yedinci Gün Adventist Kilisesi için dijital bir misyoner YouTuber Justin Khoe'nun videolarıyla dijital propaganda yapılmasının etkili olduğu da görülmektedir. Evanjelikler çağın gerektirdiği her türlü yeniliği dijital propagandaları için alet eteme becerisini göstermektedirler. Aynı başarı Müslüman gruplardan da beklenmektedir. Ancak bu konuda Müslümanların Hristiyanlarla rekabet edecek durumda olmadığını üzülerek ifade etmemiz gerekmektedir. Dijitale hakim olan, dünyaya hükmeder kuralı dini konular için de geçerlidir. Gerek Kazakistan ve gerekse diğer bütün Müslüman ülkeler, çağın gücü olan dijitale her alanda hâkim olmak zorundadır.

Kaynakça

- Alpısbayev, Bahtiyar. Kazak dünyetanımdağı islam. (Kazak dünya görüşünde İslam), <https://abai.kz/post/50065> (tarihi: 14.02.2015)
- Baitenova, N.Zh. Қазіргі дәстүрден тыс діни ағымдар мен культтер. – Алматы: Kazak Üniversitesi. 2013. – 306 b.
- Domm, Jamia, Digital Discipleship & Evangelism, Seventhd- Day Adventist Church North American Division, s. 5. (https://media1-production.mightynetworks.com/asset/5581947/dd_guidebook_2019_master.pdf -10.04.2021)
- Erşahin Seyfettin, "Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Ulusal Güvenlik ve Din", Dini Araştırmalar Dergisi; 2004, Cilt 7, Sayı 20, s. 179-194
- Eşki Sözlük, "orthopraxis", <https://eksisozluk.com/orthopraxis--1782969> 08.04.2021
- Eşki Sözlük, Sola Fide, <https://eksisozluk.com/sola-fide--512292> (08.04.2021)
- Haberli, Mehmet, "Dijital Çağda Din ve Dindarlığın Dönüşümü", Medya ve Araştırma Dergisi (MEDİAD), Aralık 2019, 2(2), 307-315.
- <http://azbyka.ru>
- <https://alashdin.kz>
- <https://aqmeshit.kz>
- <https://asyldin.kz>
- <https://azan.kz>

- <https://catholic-kazakhstan.org/kz>
- <https://ihsan.kz>
- <https://kazislam.kz>
- <https://mazhab.kz>
- <https://muslim.kz>
- <https://nasihat.kz>
- <https://nurgasir.kz>
- <https://sunna.kz>
- <https://taglym.kz>
- <https://ummet.kz>
- <https://yassi.kz>
- İsaeva, Meiramgul. Kazakstındağı dini birlestikterdi taldau, Kazakistan'daki dini derneklerin analizi Almaty: ERI Working Papers, 2015. – 31 s. ERI-WP-05.pdf (eurasian-research.org)
- Küçük, Abdurrahman, Tümer, Günay; Küçük, Alparslan, Dinler Tarihi, Berikan Yayınevi, 9. Baskı, Ankara 2017.
- Özkan, Ali Rafet, Amerikan Evanjelikleri Baptistler, IQ Kültür Sanat yayıncılık, Erzurum 2005.
- Vikipedi, Ekümeniklik, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ek%C3%BCmeniklik> 08.04.2021).